Міністерство культури та інформаційної політики
Міністерство освіти та науки
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Факультет джазу та популярної музики
Кафедра джазу та популярної музики

**Балог Петро Оттович**

# «ECM – НАЙГАРНІШИЙ ЗВУК ПІСЛЯ ТИШІ»

Спеціальності 025 – Музичне мистецтво
Профілізація — Джазові оркестрові інструменти

**Бакалаврська робота**

***Науковий керівник –***
Старший викладач кафедри
джазу та популярної музики
**Павелко Віктор Вікторович**

***Рецензент –***
Старший викладач кафедри
джазу та популярної музики
***Андрій Бобрик***

**Львів 2022**

**ЗМІСТ**……

**Розділ 1**

**1.1** Історія створення лейблу «ECM Records»……

**1.2** Манфред Айхер та Ян- Ерік Конгсхауг: співпраця двох корифеїв.

**Розділ 2**

**2.1** Особливості процесу звукозапису компанією «ECM Records»

**2.2** Загальна характеристика знакових релізів Яна Гарбарека «Afric Pepperbird»(1970) та Чіка Корея «Return to forever»(1972).

**ВИСНОВКИ**……..

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**…….

# ВСТУП

Звичайно, нікого не здивувати існуванням повністю незалежної компанії звукозапису, особливо в нинішню цифрову епоху, але компанія «ECM Records» виділяється тим, що не вкладаючи гроші в піар або рекламу, не перебуваючи на вершинах чартів та не піддаючись моді та займаючи вузьку нішу, за п’ять десятків років свого існування під невпинним і постійним керівництвом Манфреда Айхера не тільки успішно проігнорувала всі кризи індустрії, видавши пристойними тиражами понад 1700 записів, а й зробила свою назву загальновідомою.

Термін «The ECM Sound» давно прижився і активно використовується зараз. Це словосполучення асоціюється з характерним мінімалістичним та атмосферним звучанням, унікальною естетикою, у тому числі і візуальною, і незмінно високою якістю запису. Крім цього, лейбл видає різні записи експериментальної та академічної музики, сучасну та класичну, але насамперед він відомий завдяки джазу.

**Мета роботи –** ознайомитись з історією створення студії, принципами роботи над записом  засновника та головного керівника  студії Манфреда Айхера , проаналізувати звучання записів.

**Предмет дослідження –** Діяльність студії звукозапису ECM

**Об’єкт дослідження** – особливості  звучання альбомів таких джазових артистів як Ян Гарбарек та Чік Коріа.

**Актуальність дослідження :** Кожного дня джазовому виконавцю в цілях розвитку необхідно слухати та аналізувати  багато музики. Композиції тих чи інших виконавців записані на різних студіях мають певні відмінності та особливості, а для  професійного музиканта важливо розрізняти якісний звук від більш посереднього. Варто зазначити те, що серед джазових музикантів є велика кількість людей, яким для написання певної композиції необхідні знання програм для студійної роботи. Саме тому є актуальним ознайомлення з основними принципами запису, характеристиками звучання музики, яка записується в ECM.

Записи ECM відрізняються особливою якістю та характерним якісним «прохолодним», виваженим та рафінованим саундом, саме тому ця тема цікава та актуальна для дослідження.

**Структура роботи –** робота складається зі вступу, двох роздів та чотирьох підрозділів , висновку та списку використаних джерел.

## Розділ 1

### 1.1 Історія створення лейблу «ECM Records».

Лейбл ECM – Edition of Contemporary Music – незалежна компанія звукозапису, яка спеціалізується на джазовій та академічній музиці. Унікальність компанії полягає у тому, що це ледь не єдина компанія звукозапису, яка існує поза модними течіями музичної індустрії, вона сама творить власний стиль. Широковідомих аналогів не існує ані для джазу, ані для класичної або популярної музики. У 1972 році у своїй першій статті про «ECM Records» німецьке видання «Der Spiegel» опублікувало звіт про двадцяти дев'ятирічного продюсера з Мюнхена, який все більше цікавив відомих музикантів у Сполучених Штатах. За даними «Der Spiegel» це сталося тому, що ECM випускала кращі джазові записи, як золотий стандарт звуку, присутності та пресингу. На той момент мюнхенський лейбл існував лише два з половиною роки.

Не можна не згадати про лейбли, які служать гарантом якості для багатьох поціновувачів музики: «GRP Records»(заснували Дейв Грузін та Ларрі Розен у 1980 – му році), впевнено встановлюють стандарти у сучасному джазі комерційного напрямку, добре відомий «Blue Note Records» (заснували Альфред Лайон та Макс Маргуліс у 1939 році), записав десятки шедеврів музичного мистецтва. Проте, ці компанії або повторюють те, що робили до них або ж знаходяться на рівні з іншими компаніями не будучи лідерами та монополістами в кращому розумінні цього слова .

Створення «ECM Records» з її унікальними концепціями на пряму, вочевидь, пов'язана із її засновником Манфредом Айхером, який є найбільш впливовим продюсером за всю історію джазу. Перед тим, як ознайомитись з історією лейблу, перш за все необхідно розглянути біографію Манфреда та передумови появи компанії.

Манфред Айхер народився у 1943 році в німецькому місті Ліндау, яке знаходиться близько до кордону зі Швейцарією. Його мати була академічною співачкою і з раннього дитинства вони разом слухали класичну музику. В

інтерв'ю з Гері Гідденсом Айхер згадував: «Мати з дитинства прищеплювала мені любов до класичної музики, проте на ряду з класикою мені завжди подобався джаз » [7]

В шість років почав грати на скрипці, але у віці чотирнадцяти років, почувши записи гри джазового контрабасиста Пола Чемберса, вирішив навчитись грати на басу. Він виріс на музиці Шуберта, Шумана та Бетовена, проте гра Чемберса надихнула його та познайомила з інакшими ритмами, яких він не чув в класичній музиці. [7]

Після закінчення коледжа Манфред відправився у Н'ю –Йорк на концерт Тріо Білла Еванса у Village Vanguard (джаз клуб), де він почув гру легендарного контрабасиста Скотта ЛаФарро. Саме після цієї поїздки Манфред Айхер вирішив пов'язати своє подальше життя з музикою.

Пізніше він отримав класичну освіту в Музичній академії в Берліні, під час навчання багато часу приділяв прослуховуванню джазової музики та відвідуванню європейських джазових фестивалів.

Після закінчення навчання по класу контрабас і композиції він грав у Берлінській філармонії, де працював не тривалий час: "Це не мій музичний шлях. Я не хотів бути в оркестрі до кінця свого життя" – зауважував Айхер**.** [7]

Паралельно з роботою у філармонії Манфред Айхер вів концертну діяльність, граючи в авангардних[1] гуртах. Проте він не був до кінця задоволений тим, чим займався та влаштувався звуковим асистентом на виробництво «Deutsche Grammophon GmbH»[2] де дізнався, що таке прагнути до найвищих стандартів у записах класичної музики.

Під час роботи він зрозумів, що є хорошим слухачем. Саме після усвідомлення цього він змінив виконавську діяльність на роботу продюсером.

[1] Авангардна музика, музичний авангард - вид сучасної академічної музики, деякі елементи естетики якої є радикально новаторськими. Передбачається, що подібна музика в естетичному відношенні випереджає свій час

[2] Німецький бренд звукозапису класичної музики, заснований у 1898 році. Компанія добре відома своїми високими стандартами якості звукозапису та вишуканим смаком. Нині багато в чому формує і попит любителів класичної музики тих чи інших виконавців і композиторів.

Трохи згодом, набравшись досвіду, він вирішив стати саунд продюсером та записувати імпровізаційну музику з такою ж точністю і відповідальністю як класичну.

У 1969 році Айхер працював в компанії звукозапису «Jazz by Post», яка базувалась у магазині платівок. Прихильники джазу часто зупинялись, щоб подивитись платівки – одним із них був Мел Уолдрон (американський джазовий піаніст). Зустріч була доленосною, бо вже 24 листопада 1969 року на «Tonstudio Bauer» (компанія звукозапису у Людвігсбурзі, 1949 - рік заснування), так як Айхер не мав своєї студії був записаний альбом для Уолдрона під продюсуванням Айхера. В цьому ж році Манфред Айхер з фінансистом Карлом Еггером та музикантом Манфредом Шеффнером заснували «ECM Records». «Спочатку у нас не було чіткої концепції, але були музиканти, які мені дуже подобались . Ідея створення була у тім, щоб підійти до запису імпровізаційної музики з такою ж чутливістю та уважністю як до запису класичної» - Манфред Айхер. [17]

Манфред, коли згадує про запис першого альбому, говорить наступне: «Я пам'ятаю, що Мел дуже полюбляв грати в шахи, часом його було важко відтягнути від цієї гри. Мені дали можливість зробити запис на студії, і я попросив про це саме його. «Просто зробимо це!» - була його відповідь» [17]. Цей альбом ще не мав характерних ознак звуку ECM, це, радше, просто якісний пост-боп. Проте Айхер тоді ще тільки набирав оберти.

Манфред зв'язувався з музикантами, творчість яких йому подобалась та пропонував запис, так він познайомився з саксофоністом Яном Гарбареком, просто подзвонивши йому. Ян Гарбарек в інтерв'ю згадує історію знайомства з Манфредом Айхером та Яном – Еріком Конгсхаугом, звукооператором лейблу: «Коли Манфред Айхер, щойно створивши студію «ECM Records», подзвонив мені та запропонував запис, також попросивши замовити в Осло студію та знайти хорошого звукоінженера, я відразу подумав про Яна – Еріка, так як в нього, як у музиканта, чудовий слух та чудове розуміння того, як створюється музика.» [12].

Саме так почалась співпраця Манфреда Айхера та Яна-Еріка Конгсхауга, яка і створила згодом неповторне звучання «ECM Records».

Так у компанії виходить реліз молодих перспективних музикантів європейського джазу «Afric Pepperbird» молодого Яна Гарбарека. Для запису альбому Манфред відправляється в Осло: «Підбираючи норвезьких музикантів я був дуже вибірковий.» – сказав Айхер, наводячи яскравий приклад саксофоніста Яна Гарбарека. «Чотири виконавця альбому Гарбарека «Afric Pepperbird» — Ян Тер'є Ріпдал, Арільд Андерсен, Джон Крістенсен — впливові музиканти. Довгий час Осло здавалося гарним місцем для запису та розвитку ідей, оскільки воно було так далеко від центру джазової сцени і студія стала моїм домом — Talent Studio, а потім і перша студія «Rainbow» з Яном-Еріком Конгсхаугом.»

Варто розглянути біографічні дані Яна-Еріка для кращого розуміння його бекграунду. Він народився в Осло у 1945 році у сім'ї музикантів. Ян-Ерік почав грати на акордеоні, коли йому було сім років, а у 14 став грати на гітарі. У старших класах школи Ян-Ерік вже працював у вихідні у танцювальному оркестрі, щоб трохи підзаробити, а закінчивши школу, рік пропрацював в оркестрі океанського круїзного лайнера.

Приблизно тоді почався його інтерес до звукозапису. Конгсхауг два роки провчився у технічному училищі, щоб здобути професію інженера з електроніки. Паралельно з цим він не залишав гітару. Йому нарешті вдалося перейти від танцювальної музики до джазу, і він у 1966-67 роках навіть виступав на єдиному тоді в Норвегії міжнародному джазовому фестивалі в Мельді.

Легендарний зараз «The ECM Sound» перебував на шляху становлення. Проте ще у 1970-х «ECM Records» став одним із найвпливовіших лейблів, отримавши перемогу в опитуванні «Down Beat Critics».

Видана у 1971 році платівка «Sart», де окрім Яна Гарбарека грають Тер'є Ріпдаль (гітарист), Бобо Стенсон (піаніст), Йормін Андерсон (контрабасист) та Джон Крістинсен (барабанщик). Саме у цьому альбомі

з’являються стилістичні особливості, які у майбутньому стануть характерними – прагнення до неспішності, уважному ставленні до використання тиші та «порожнього простору». Усе це було надзвичайно не характерно для епохи фрі-джазу та авангарду. Проте саме в 1971 році з’явився девіз в канадському джазовому журналі «CODA» - музику «ECM Records» охарактеризували як: "Найкрасивіше звучання після тиші" (від англ. «The Most Beautiful Sound Next to Silence») [13]

У 71-ому випускається ще один характерний для лейблу запис гітариста Тер’є Ріпдаля з одноіменною назвою «Terje Rypdal». Музика є поєднанням спалахів м'якого джаз-року з практично ембієнтним ф’южном. Норвезький гітарист продовжив взятий курс і в пізніших записах, лише відточуючи майстерність, став одним із найвідоміших і найвпливовіших музикантів європейського джазу.

В 1972 виходить платівка «Return to Forever» Чика Коріа, відома, напевно, кожному любителю джазу. Віртуозний, але м'який і душевний ф'южн, замішаний на латиноамериканській музиці.

Виходить роком пізніше досить не типовий для «ECM Records» запис «Conference of the Birds» Дейва Холланда (контрабасист), яка стала важливою віхою в історії фрі-джазу.

Ближче до середини 70-х починається золота епоха для «ECM Records». У Яна Гарбарека та квартету Бобо Стенсона (піаніст) виходить платівка «Witchi-Tai-To», зразковий спірічуел-джаз. «The Colours of Chloë» Еберхарда Вебера (контрабасист) важлива рівною мірою для джаз-ф’южна та для ембієнта. Один за іншим виходять записи у Джона Аберкромбі (гітарист), Ральфа Таунера (гітарист) та Кіта Джарретта (піаніст) «The Köln Concert» видається тиражем у два з половиною мільйону екземплярів.

Окремо варто згадати, наприклад, «Bright Size Life» Пета Метіні інтелектуальний і при цьому м'який джаз.

Наближаються вісімдесяті і лейбл рухається у свою найбільш спірну епоху, еру пануючого н'ю-ейджу, репетативності та спрощення. І саме тоді за «ECM Records» закріпився образ "джазу для тих, хто не любить джаз".
Втім, в 1978 році компанія випускає Music for 18 Musicians композитора-мінімаліста Стіва Райха, ймовірно, один із найбільш значущих записів другої половини XX століття.

Якщо говорити в цілому про ECM Sound, то ця музика не боїться вільних форм та експериментів з так званою третьою течією та джаз-роком, але при цьому стримана, задумлива і мінімалістична. Досить глибока всередині та проста зовні одночасно.

Ще однією характерною рисою «ECM Records» стала увага до неєвропейських та східно-європейських музикантів, особливо це почало проявлятись в епоху *н'ю – ейджа*[1].

В 1984 році в серії «The ECM New Series» (окремий підрозділ , який був сфокусований на академічній музиці) лейбл почав випускати платівки академічних музикантів сучасності: Джона Кейджа, Елліотта Картера, Стіва Райха, Джона Куліджа Адамса, Харальда Вайсса; та минулого: Джованні П'єрлуїджі Палестріни, Карло Джезульдо. Основою для запуску серії послужила робота «Tabula Rasa» (подвійний концерт для двух сольних скрипок, підготовленого фортепіано та камерного оркестру[2]) Арво Пярта (композитор), який відтоді став постійним резидентом лейблу. У наступні роки компанія видавала диски та інших сучасних композиторів, творчість яких тим чи іншим чином перетинається з музичним мінімалізмом Мередіт Монк, Гії Канчелі, Валентина Сильвестрова.

Хоча більшість музикантів, що випускаються на лейблі, зазвичай не дотримуються строгих стильових рамок, компанія міцно асоціюється з

[1] Н'ю – ейдж – напрям у музиці , що виникла у результаті експериментів композиторів 1960 – 1970 –их років як реакція на віртоузну імпровізаційну та популярну у ті часи музику. Ці експерименти були направвлені на пошук більш медитативної, споглядальної музики.
[2] підготовлене фортепіано – фортепіано, звук якого створюється за допомогою різних предметів, які розташовуються на або поміж струнами або ж на молоточках. В результаті звучання фортепіано(частіше рояль)суміщається з перкусійним.

особливим, часто «мінімалістичним», пізнаваним звучанням, на стику джазу, академічної музики та ембієнта.

У цій же серії випускалися і деякі саундтреки до фільмів Жана-Люка Годара та Тео Ангелопулоса (зокрема, лейбл тісно співпрацює із постійним композитором фільмів Ангелопулоса (режисер) Елені Караїндру). Водночас лейбл не поділяє академічний та джазовий напрями, що підтверджують записи творів класичних композиторів у виконанні джазових музикантів: Кіта Джарретта, Джона Сермана (саксофоніст), Яна Гарбарека та інших.

У 2002 і 2004 роках компанія випускала серії збірок кращих творів постійних артистів лейблу під назвою: rarum. Так, світло побачили компіляції наступних музикантів: Кіта Джарретта, Яна Гарбарека, Чика Коріа, Гарі Бертона, Білла Фріселла, гурту Art Ensemble of Chicago, Тері Ріпдала, Джона Сермана, Бобо Стенсона, Пета Метіні, Дейва Холланда, Егберто Гіс, Джона Аберкромбі, Карли Блей, Пола Моушн, Томаша Штанко, Еберхарда Вебера, Арільда Андерсена та Йона Крістенсена.

У 2012 році в мюнхенському Будинку мистецтва відбулася виставка, присвячена «ECM Records» «A Cultural Archaeology». Вона стала початком для серії концертів артистів лейблу, а також серії кінопоказів робіт режисерів, пов'язаних з «ECM Records» або просто близьких їм за духом - Жана-Люка Годара, Тео Ангелопулоса та Інгмара Бергмана. Виставку також було показано у Сеулі.

Поступово «ECM Records» стала центром об'єднання музикантів, які сповідували не так прихильність до афро-американського походження джазу, як можливість вирішувати найрізноманітніші художні завдання, не обмежуючи себе певною стилістикою, а в руслі творчого імпровізаційного процесу. Згодом все ж таки виробилося певне обличчя фірми, яке призвело до виділення артистів цього лейблу в широкомасштабний і яскраво виражений стилістичний напрямок. Орієнтація творця лейблу Манфреда Айхера на об'єднання в єдине імпресіоністичне звучання різноманітних джазових ідіом, всесвітнього фольклору та нової академічної музики дозволило за допомогою

цих засобів претендувати на глибину та філософське осмислення життєвих цінностей.

### 1.2 Манфред Айхер та Ян- Ерік Конгсхауг: співпраця двох корифеїв.

«ECM Records» - лейбл звукозапису, якому вдалося створити не тільки ціле стилістичне поняття "стиль ECM", але й певний напрямок у звукозаписі - "звук ECM". Описуючи сутнісні характеристики "звуку ECM", журналісти зазвичай вживають слова "прозорість", "крижані кристали", "звукові простори" і т.п.

Провідну роль у створенні легендарного звуку «ECM Records» відіграє саме Ян – Ерик Конгсхауг. У 1967-му він почав працювати в студії звукозапису, яку збудував в Осло колишній поп-співак Арне Бендіксен. Через пару років він вже самостійно записував там різних норвезьких музикантів, і ось у вересні 1970 р. він виявився інженером на записі першого сольного альбому молодого норвезького саксофоніста Яна Гарбарека. Продюсером запису виступав Манфред Айхер, який спеціально приїхав на цю сесію з Мюнхена, чия заснована півтора роки тому компанія «ECM Records» ще тільки пробувала шляхи свого подальшого розвитку. Так зустрілися двоє людей, які надалі й створять феномен "звуку ECM".

«Манфред Айхер зустрів мене в студії Арне Бендіксена абсолютно випадково. Він приїхав до Осло записувати "Afric Pepperbird", перший сольний альбом Гарбарека. Спочатку він спробував записати квартет Гарбарека в залі Музею Мистецтв, але вийшло не надто добре - акустика виявилася надто "живою" для цього запису. І коли вони зателефонували до студії Арне, щоб дізнатися, чи не можна перезаписати альбом у нас. Підійшов я. Чиста випадковість, точно!» - згадує Ян –Ерік Конгсхауг. [15]

Обидва були ще не дуже досвідчені: Конгсхауг лише кілька років як почав самостійну роботу, стаж Айхера як продюсера був ще менше. Втім, обидва були музикантами, що полегшило спілкування. Айхеру особливо сподобалося звучання встановленого в студії роялю "Стейнвей". Коротше кажучи, Айхер незабаром став регулярним гостем в Осло, де він записував тих, чиї альбоми стали невід'ємною частиною феномену «ECM Records».

Йому навіть вдалося досить швидко добитися того, щоб американські музиканти – а він записує далеко не лише європейців - не надсилали йому готові плівки, а самі приїжджали записуватися до Осло. У тих рідкісних випадках, коли музиканти таки не можуть летіти за океан на запис, Айхер наймає н'ю-йоркського інженера запису Тоні Мея, а зводить записані ним плівки Конгсхауг в Осло.

Заради справедливості треба відзначити, що частину записів для «ECM Records» у пізніші роки робив Мартін Віланд у студії Tonstudio Bauer (Людвігсбург, Німеччина), але загальна кількість записаних ним альбомів у каталозі «ECM Records» приблизно в десять разів менша, ніж робіт Конгсхауга.

Студія, в якій працював Ян-Ерік закрилася наприкінці 1975 року. Тому він став штатним звукорежисером "Talent Studios" в Осло. Саме з цього моменту, як вважається, розпочалася "золота ера" «ECM Records». Саме в цей період з'являються легендарні альбоми Кіта Джаррета, Ралфа Таунера, Кенні Уїлера, британця Джона Сармана, Енріко Рава.

Проте, у 1979-му році Ян-Ерік почав працювати самостійно. Він продовжував багато працювати у "Talent Studio" , але в той же період почав часто їздити до Н'ю – Йорку, записувати таких музикантів як Пет Метіні (гітарист), або Кіт Джарретт (піаніст.) Але в кінці 1983-го року "Talent Studio" закривається, і Конгсхауг у березні 1984 року відкриває власну студію в Осло. На той момент не було жодної студії, яка могла б належним чином записувати акустичний джаз, саме тому Ян-Ерік вирішив створити "Rainbow Studio", яка стала найбажанішою локацією для якісного запису. За якістю звуку не було студій рівних цій. З моменту створення "Rainbow Studios" ECM асоціюється саме з нею, хоча багато класичних записів було зроблено в інших студіях.

«Конгсхауг завжди пристосовувався до сильних сторін та особливостей музикантів, яких він записував.

Сольні записи Чіка Коріа, сольна платівка Пола Блі «Open to Love» та «Facing You» Кіта Джарретта : усі три піаніста записувались на одному роялі,

але всі звучали дуже по різному – уся справа в позиції мікрофона та різній манері виконання виконавців. Головне те, що у нас ніколи не було стандартного звуку» - згадує Манфред. «Ми впливали один на одного. Спочатку він не був досвідченим інженером, а я не був досвідченим продюсером. Ми навчилися разом формувати звук » - каже Айхер. [16]

Ось як сам Конгсхауг відповідає на питання про секрет “саунду ECM”: "Секрет - у всьому... У ранні роки ми з Манфредом перепробували всі типи реверберaторів, всі види звучання, і тепер, добре знаючи один одного, ми чітко знаємо, як досягати потрібного звучання. Але ми нічого не змогли б зробити без співпраці самих музикантів. Так що цей саунд - плід колективних зусиль, який без певних музикантів просто не міг би існувати... Безумовно, важлива студія, де ми робимо запис, її акустичні умови, але найважливіше - музиканти, їхня гра, їхня співпраця між собою та з продюсером. І ще дуже важливий елемент - рояль. Небагато студій мають гарний рояль. Мені з цим завжди щастило...". [17]

Ян – Ерік Конгсхауг відійшов у вічність 5 листопада 2019 року, тим не менш «Rainbow Studio» залишається першим вибором для багатьох записів скандинавських виконавців.

## Розділ 2

### 2.1 Особливості процесу звукозапису компанією «ECM Records»

Від початку своєї співпраці Айхер та Конгсхауг прагнули до того, щоб у звуковій картині:

- чітко й ясно читалися всі нюанси звучання кожного з інструментів
- щоб вся картина цілком була ніби "загорнута" в дуже тривале звучання штучної реверберації, що створює у слухача суб'єктивний ефект "звукових просторів".

Характерні для звучання ECM записи завжди дуже добре панорамовані та мають кілька шарів глибини звукових планів. При цьому важливу роль відіграє і певна "холодність" музичного матеріалу, що йде від продюсерських схильностей Айхера (а він дуже активно працює з музикантами на стадії "пре-продакшину", іноді досить жорстко втручаючись у їхній творчий процес, тому він має всі можливості домогтися такої "холодності" у матеріалі).

Студія Яна – Еріка в Осло варта того, щоб описати її докладніше. Студія повністю побудована з дерева і освітлюється денним світлом (можливо, це грає особливо важливу роль для Айхера - він любить світло Осло). Павільйон дуже великий -150 кв.м., чималі розміри має і апаратна – 50 кв.м.

На відміну від багатьох провідних інженерів, Конгсхауг не боїться розкривати якісь технологічні секрети. Наприклад, він каже про близьке розташування мікрофонів: "Залежно від інструменту, я розміщую мікрофон на відстані від 10 до 50 см: 10 – для басу, 50 – для саксофона або труби). Я люблю мікрофони “Neumann” (U87 або нові M149 ), і “Schoeps” теж хороша річ. Я не люблю використовувати “ambience mics”, тобто мікрофони, що "знімають" звучання загального об'єму студії: у мене так багато симуляторів об'єму, реверберaторів та іншого, що звуковий простір і об'єм я волію створювати сам, при зведенні ". [17]

За словами звукорежисера, запис альбомів для «ECM Records» зазвичай займає один-три дні (залежно від того, як багато робиться накладень і чи вони робляться взагалі, і як багато дублів вирішить зробити Айхер). Досить високий темп роботи Конгсхауг пояснює тим, що підключення та налаштування перед записом здійснюються дуже швидко, буквально за годину.Пов'язано це з тим, що в студії Rainbow музиканти позбавлені тривалого процесу виставлення найбільш комфортабельного для них балансу в навушниках: з самого початку Ян-Ерік встановив у павільйоні спеціально розроблену ним систему, в якій кожен музикант може сам відбудувати у своїх навушниках той баланс. який для нього найкомфортніший. Кожен має маленький пульт, на якому може побудувати баланс усіх інструментів, що беруть участь у записі, плюс той мікс, який чує на пульті Конгсхауг. Таким чином, буквально через годину після приходу музикантів у студію кожен з них уже отримує в навушники найкомфортнішу для нього звукову картину, і запис починається.

Якщо Манфред Айхер не хворий, він завжди присутній під час запису. Конгсхауг стверджує, що за всі роки Айхер практично не торкався ручок пульта, зате завжди точно знає, яке звучання хоче отримати, як має бути зіграний той чи інший твір (включно до темпу), і саме він, а не музиканти (хоч би якими іменитими вони були) завжди приймає всі рішення щодо запису. Що ж, музиканти, навіть якщо хтось із них і не погоджується з таким диктатом, не заперечують: зрештою, інакше вони не записувалися б на ECM.

«ECM Records» – головний, але не єдиний клієнт Конгсхауга. Він стверджує, що робота з Айхером складає 40-50% його замовлень. Решта - записи для інших лейблів або навіть для музикантів, що продюсують самих себе, які тільки згодом збираються звернутися до видавничих компаній (і, треба зазначити, факт запису їхнього матеріалу на Rainbow у Конгсхауга багато скаже керівництву цих фірм ...). Серед прикладів робіт Конгсхауга, що вийшли не на ECM – «Song X» Орнетта Коулмена та Пета Метіні «Geffen

Records», два альбоми фьюжн-групи Yellowjackets (для запису одного з них Ян-Ерік їздив до Лос-Анджелеса).

Варто зазначити, що усі ці роки з другої половини 60-х Ян-Ерік не припиняв грати на гітарі. Він регулярно виступав у клубах, записувався з різними музикантами, але першу платівку під власним ім'ям випустив лише у 1998 р. Альбом під назвою "Other World" був записаний ним на власній студії за участю найкращих молодих джазменів Норвегії і наступного року вийшов на західнонімецькому лейблі ACT. На альбомі Ян-Ерік представлений як чуйний і нешаблонний джазовий гітарист, чи він грає традицію (наприклад, "Airegin" Сонні Роллінза) чи власні композиції.

Малфред Айхер про роботу в студії висловлюється наступним чином: «Для мене, продюсер та інженер, це трохи схоже на роботу в кіно, коли є команда режисерів і операторів, як-от Інгмар Бергман і Свен Ніквіст, або Франсуа Трюффо з Нестором Альмендросом, або Теодорос Анджелопулос із Георгос Арванітіс і так далі. Такі речі насправді дуже особисті, і нам більше не потрібно багато говорити, тому що ми знаємо, що дуже добре знаємо один одного. І, звичайно, інженер повинен багато робити проектів без мене, для інших компаній. Дуже важливо мати цю командну роботу. Тепер, після всіх цих років, я можу сказати, що не має значення, чи поїду я в Осло, чи в Нью-Йорк, чи в Італію чи Францію, я завжди отримую звук, який я хотів би». [17]

На думку засновника студії «Один з звуків, від якого керівник «ECM Records» не в захваті, — це динамічно обмежений шум, який є «саундтреком» для більшої частини сучасної культури завантажень». [18]

Не дивно, що з огляду на його увагу до деталей, заперечення Айхера проти завантаження починається з найгіршої звички iPod: здатність розривати альбоми, завантажуючи треки по частинах.

«Я не впевнений, що ми вже можемо говорити про культуру завантаження. Це ще не культура. Це звичка, ось що це є», — каже Айхер. «Усе у завантаженнях компресовано, а компресія — це те, чого ми завжди уникаємо

під час запису — воно перетворює музику в мейнстрім посередності. Чому ж тоді ми повинні приймати це?» [17]

Відрадно, що цей талановитий, інтенсивний чоловік, який, безперечно, знає свій шлях у все складнішому світі звукозапису, щиро визнає, що він все ще старомодний щодо деяких передбачуваних удосконалень, зроблених чудесами оцифрування.

«У мене досі немає мобільного телефону. Я не користуюся мобільним телефоном. У мене немає комп'ютера. В офісі є комп'ютери, але я ними не користуюся. Тому на мене це не впливає. Ось чому я неохоче занурююся в розмови про завантаження, тому що я все ще людина аналогового часу — і того, що було потім». [17]

## 2.2 Загальна характеристика знакових релізів Яна Гарбарека «Afric Pepperbird»(1970) та Чіка Кореа «Return to forever»(1972).

Для того, щоб повною мірою зрозуміти специфіку звуку «ECM Records» варто розглянути найбільш знакові альбоми лейблу, один з них – це другий альбом норвезького саксофоніста Яна Гарбарека та його перший реліз на лейблі ECM у виконанні квартету Гарбарека за участю трьох провідних норвезьких джазових музикантів 70-тих років минулого століття Тер'є Ріпдаля, Арілда Андерсена та Джона Крістенсена. Записаний альбом 22-23 вересня у 1970 році.

Творчість Яна Гарбарека стала орієнтиром для багатьох музикантів всього світу, так як він один із перших почав поєднувати імпровізаційний джаз з музичним фольклором своєї країни. Він народився у Норвегії у 1947-му році в місті Мюсен, проте його дитинство пройшло в Осло. На заняття музикою його надихнула гра саксофоніста Джона Колтрейна, яку він почув по радіо, коли йому було чотирнадцять. Тоді ж почав слухати східну народну музики по причині того, що нею захоплювався його перший кумир. Також його особливо вражала творчість Дона Черрі, який поєднував радиальний фрі- джаз та фольклорну музику з усього світу. Проте провідну роль у становленні Гарбарека відіграв американський піаніст та теоретик Джордж Рассел, який не тільки запросив вісімнадцятирічного Яна прийняти участь у своїх записах, а також був його музичним наставником.

У 1969-му році Ян Гарбарек познайомився з продюсером Манфредом Айхером, який тільки починав створювати свій власний лейбл. І тоді ж Гарбарек записує перший альбом на ECM, який знаменує рубіж не тільки в особистій історії Яна а і в усьому європейському джазі: молоді норвежці з не шаблонним мисленням , свіжим звучанням та з великим потоком нових ідей буквально увірвались на світову сцену, ставши основною «творчою силою» ECM на довгі роки. Після того, як був записаний «Afric Pepperbird» усі наступні альбоми Ян Гарбарек записував на студії у Яна – Еріка Конгсхауга під керівництвом продюсера Манфреда Айхера.

Саме тому цей альбом є культовим в історії ECM та європейського джазу і заслуговує на більш детальний розгляд.

*Обкладинка альбому*

Ян Гарбарек – тенор саксофон, бас саксофон, кларнет, флейта, перкусія
Тер'є Ріпдаль – гітара , багл
Арілд Андерсен – бас, ксилофон, калімба
Джон Крістенсен – перкусія

Трекліст:
A1 Scarabée – автор Ян Гарбарек
A2Mah-Jong – автор Ерілд Андерсен
A3 Beast Of Kommodo – автор Ян Гарбарек
B1 Blow Away Zone – автор Ян Гарбарек
B2 MYB – автор Ерілд Андерсен
B3 Concentus – автор  Ерілд Андерсен
B4 Afric Pepperbird – автор Ян Гарбарек
B5 Blupp – автор Джон Крістенсен

Жанр: фрі джаз, контемпорарі джаз

Цей альбом – результат першої співпраці Манфреда Айхера та Яна - Еріка Конгсхауга, саме тоді звучання композицій набуло «повітряного», «прохолодного» звучання , тому цей альбом часто згадується як стандарт славнозвісного «ECM Sound».

Для того, щоб проаналізувати звучання альбому та окремих його композицій, варто ще раз зазначити те, що на виконавця значною мірою вплинула музика рідної Норвегії та фольклор різних народів світу, зокрема східного. Почавши досліджувати справжній «кореневий» фольклор Норвегії, Ян Гарбарек був дуже здивований тим, що в кількох кілометрах від Осло можна було почути тисячолітні мелодії та древні техніки співу, які мають зв'язок зі стародавньою та сучасною музикою дуже далеких регіонів, як Мала Азія та Індія. Виявилось, що у горах Норвегії зберіглося багатство стародавньої музики, яке передається із покоління в покоління. В своїх творах він чудово поєднує фольклор з сучасною виконавською технікою та новаторськими прийомами гри.

Альбом має усі характерні ознаки фрі – джазу: повна свобода гармонії, поліритмія, колективна імпровізація, наявність впливу етнічної музики, розширення палітри музичних звуків до скрипів та шумів – усе це присутнє у музиці Гарбарека.

Відкриває альбом композиція «Scarabée» (автор Ян Гарбарек ), яка починається зі вступу калімби та перкусії, після звучить тема у партії саксофону, на фоні гітара створює гармонічний фон. Відразу, що можна почути – це «простір» між партіями інструментів та, якщо так можна висловитись, ідеальний баланс у силі звучання між всіма інструментами. Саме тому якість запису вражає з перших секунд прослуховування першої ж композиції альбому.

Динаміка поступово зростає поступово за рахунок збільшення «шуму» в перкусії, великої кількості «скрипу» та стрибків у партії саксофону та флейти, що нагадують звуки дикої природи, що виливається у кульмінацію

ближче до кінця композиції. Композиція завершується повторенням теми, яка звучала на самому початку, на останніх секундах треку звучить лише калімба.

Окремої уваги заслуговує найдовша композиція альбому, «Beast of Kommodo» через специфіку звучання саксофону, яка переживає трансформації впродовж всього твору: на початку партія саксофону подібна співу , так як тембр його звуку дуже подібний тембру людського голосу, вже секундами пізніше звучання різко змінюється, стає схожим на жужання комахи, потім стає схожою на вигуки різних тварин. Партія гітари при цьому довгий час лишається незмінною, що створює ідеальний гармонічний бекграунд для музичного висловлювання саксофону. Пізніше слідує соло контрабасу, до якого приєднується перкусія, у партії саксофону пауза. І тільки після цього партія гітари стає більш гучною та виразною : спочатку слідує її соло, за тим партії духових та гітари перегукуються, утворюючи між собою заворожуючий діалог. У партії гітари можна почути блюзові інтонації, які додають загальному звучанню особливого «смаку». Композиція завершується на загальному різкому димінуендо, в самому кінці лишаються тільки перкусія та контрабас.

І саме завдяки майстерності звукового інженера та звукорежисера вдалось досягнути виваженого, не перенавантаженого, не скомпресованого звучання.

Звісно, кожна композиція з цього альбому заслуговує на увагу та детальний розбір , проте були проаналізовані ті копрозиції, в яких можна було добре почути відмінні риси «звуку ECM»

Кожна композиція альбому – як маленький музичний перформанс : загальне звучання залучає слухача до максимально уважного прослуховування з першої секунди до останньої. Це відбувається за рахунок хорошого балансу звучання інструментів: усе, що необхідно було підкреслити – виділено, проте не нав’язливо, а усе, що мало створювати фон, ідеально його створює.

Багато хто вважає, що своєрідність звучання Гарбарека - такою ж мірою результат роботи звукорежисера Яна-Еріка Конгсхауга, у студії якого він так багато працював. «Боюся, в тому, як я звучу, винен я один. Хоча, так, я працював з Яном-Еріком ще до ери ECM. Ми з ним старі друзі - з тих пір, як зовсім молодими музикантами починали грати тут, у Норвегії. Можливо, ви знаєте, що він – не лише великий звукорежисер, а й чудовий гітарист. Проте, мені подобається підхід Яна-Еріка. Його манера запису з самого початку добре узгоджувалась з тим, чим були зайняті наші голови – наша основна ідея полягала у створенні просторового звучання, повітряного звучання, ми використовували довгі ноти, паузи, свого роду порожні звукові простори. І я думаю, що цей звукорежисерський підхід Яна-Еріка - і продюсерський Манфреда Айхера - сформувалися в ті перші роки роботи ECM цілком природно, під впливом саме цих ідей. Досить тому, що обидва вони музиканти. Ян-Ерік чудово відчуває взаємодію інструментів, він розуміє, як один інструмент може залишати простір для іншого інструменту, як звучання одного інструменталіста може надихати іншого інструменталіста, він чує, як мають для цього звучати інструменти.» - Ян Гарбарек про роботу з Манфредом Айхером. [15]

Як музикант-імпровізатор Ян Гарбарек казав, що прагне, щоб його гра «відповідала тону, текстурі та темпераменту музики. Це про пошук спільної мови». Прагнення дослідити цю мову широко охоплювало час і простір, від народних пісень його рідної Норвегії до імпровізації навколо середньовічної поліфонії та музики Індійського субконтиненту та Близького Сходу, а також джазу. Під час цих музичних подорожей звуки його саксофонів тенора та сопрано стали одними з найбільш впізнаваних у сучасній музиці. [16].

Після того, як був записаний «Afric Pepperbird» усі наступні альбоми Ян Гарбарек записува на студії у Яна – Еріка Конгсхауга під керівництвом продюсера Манфреда Айхера.

Альбом, який було розглянуто та альбом, про який далі піде мова різні за стилістикою, їх автори мають різне походження та характер, проте є те, що

їх об'єднує: обидва альбоми записані «ECM Records» та обидва вважаються знаковими в історії цього лейблу та іторії джазової музики в цілому.

Далі мова піде про одного з найвідоміших та найвпливовіших піаністів сучасності Чіка Коріа та його альбом «Return to Forever» — одного із визначальних джазових альбомів усіх часів. Навіть після його роботи з Майлзом Девісом і його все більш винахідливих сольних альбомів ніщо не могло підготувати слухачів до вражаючої краси цього альбому. Запис визнається одним з класичних альбомів електронного джазу.

Антоніо Армандо «Чік» Коріа народився у 1941-му році в сім'ї італійських іммігрантів. Його батько був джазовим трубачем. І хоча зростав він в оточенні джазової класики, а музична освіта його була цілком академічною, з самого початку своєї власної кар'єри, пройшовши школу у кубинця Монго Сантамарія та відкривача бразильської босанови Стена Гетца, він тяжів до південної відвертої пристрасті.

Цікаво, однак, що головною школою для нього в другій половині 1960-х стали ансамблі Майлса Девіса, що започаткували той самий напрямок джаз-фьюжн, йдучи яким на початку 1970 - х Коріа здобув славу і визнання лідера і композитора.

Музика Девіса, хоч він і спирався - першим з відомих джазових музикантів - на рок-ритміку і запозичені з року електричні інструменти, була при цьому медитативно-меланхолійною, повільною і роздумливою, за своїм емоційним строєм куди ближче класичному Девісу.

Відразу після гурту Девіса, Чік Коріа починає виконувати авангардний акустичний джаз у складі гурту «Circle ».

Особливу роль у житті Чика Коріа зіграла співпраця з вібрафоністом Гері Бертоном. У далекому 1972 році на ще не дуже відомому європейському «ECM Records», був записаний альбом дуету Чіка Коріа та Гері Бертона, під назвою «Crystal Silence». Та пізніше він збирає свою групу, учасниками якої були : Флора Пурім (вокал, перкусія), Стенлі Кларк (бас-гітара, контрабас), Джо Фаррелл (флейта, саксофон-сопрано) та Аірто Морейра (ударні,

перкусія). І в тому ж 1972 році він випускає альбом «Return to Forever», який пізніше став назвою групи. Звучання цієї групи вирізняється особливим стилістичним різномаїттям – до джазу і року додаються поліритмія та чуттєвість латиноамериканської музики.

*Обкладинка альбому*

Чік Коріа «Return to Forever»

Учасники бенду:

Чик Коріа – електро фортепіано, Родес-піано

Флора Пурім - вокал, перкусія

Стенлі Кларк - бас-гітара, контрабас

Джо Фаррелл - флейта, саксофон-сопрано

Аірто Морейра - ударні, перкусія

Список композицій:

1. Return to Forever
2. Crystal Silence
3. What Game Shall We Play Today (Коріа, Невілл Поттер)
4. Sometime Ago - La Fiesta (Коріа, Поттер, Стенлі Кларк, Джо Фаррелл)

Альбом починається з повільного вступу електропіано, в партії якого звучить загадкова мелодія, після цього вступає партія вокалу, яка співає тему в унісон з електропіано, слідом до проведення теми приєднується флейта. Пізніше слідує різка зміна характеру та темпу музики, вона стає більш динамічна, вступає партія ударних. Звучання інструментів дуже легке та матове. Для досягнення такого звуку використовується реверберація (чути добре у електропіано, відсутня у баса) . За рахунок ефекту ділею партія вокалу звучить більш повітряно, створюється ефект співу у великому залі з відповідною акустикою.

«What Game Shall We Play Today» дуже світла композиція, в якій оспівується радість життя. Композиція «Crystal Silence» звучить прозоро та мінімалістично, в композицій задіяні тільки електропіано, саксофон та перкусія. Характерний тембр та реверберація електропіано створюють м'який фон для соло саксофону.

Композиція «Something Ago» представляє одну з найвідоміших композицій альбому та є найяскравішою ознакою «звуку ECM». Починається зі вступу електропіано, інтонації якого мають іспанські мотиви, вслід вступає контрабас і після цього додаються решта інструментів. Звучання дуже «прохолодне» за рахунок реверу вокалу та флейти і «льодяного» звучання Rhodes Piano. Додаткового «холоду» створює шелест райду в партії ударних. Прохолодне звучання протиставляється тематиці пісні, що створює певний дисонанс. Можливо, це ствердження не позбавлено суб'єктивізму, проте, подібне враження виникло під час прослуховування даного альбому.

# ВИСНОВКИ

«ECM Records» – це феномен серед сучасних європейських компаній звукозапису. Записи лейблу відрізняються особливою якістю та характерним якісним «прохолодним», виваженим та рафінованим саундом. Засновник студії та його команда однодумців ставляться до процесу запису з особливою точністю, увагою та пієтетом. Завдяки цьому студія щоразу випускає шедеври, саунд яких важко сплутати з іншими лейблами. Важливо зазначити, що велику роль в успіху ECM відіграє своєрідна філософія та, можливо, дещо консервативні, проте досить нестандартні рішення засновника. Проте нонконформізм Айхера у поєднанні з високим професіоналізмом подарували музичній індустрії те, що музиканти називають «ECM Sound».

Метою дослідження було ознайомитись з історією створення студії, принципами роботи над записом засновника та головного керівника студії Манфреда Айхера, проаналізувати звучання записів. Мета була досягнута в ході написання роботи . У першому розділі , у підрозділі 1.1 була описана історія створення студії а також було висвітлено основні події та релізи.

У підрозділі 1.2 було описано історію знайомства та співпраці двох основних творців студії.

У другому розділі , у підрозділі 2.1 був коротко описаний процес роботи головного звукорежисера ECM та засновника студії. У підрозділі 2.2 було проаналізовано особливості звучання релізів Яна Гарбарека та Чіка Коріа.

Підводячи підсумки усього вище написаного, можна зробити висновок, що «ECM» – це, перш за все люди, які люблять музику: Манфред Айхер, під керівництвом якого записуються музичні шедеври, та Ян – Ерік Конгсхауг, який підходив до запису кожного музиканта індивідуально, намагаючись розкрити та підкреслити їх сильні сторони. І , звісно ж, професіоналізм виконавців.

З впевненістю можна сказати, що неможливо зрозуміти, у чому секрет звучання «ECM Records» не послухавши музики. Жодна стаття , як би добре вона не була написана і як би точно не описувала специфіку звучання даного

лейблу, не дасть змоги зрозуміти, як звучить музика, записана «ECM Records». Це можна зрозуміти тільки шляхом безпосереднього прослуховування того чи іншого релізу даного лейблу.

## СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ


1. Jazz Articles: ECM Records Manfred Eicher: The Free Matrix - By JazzTimes Jazz Articles". Jazztimes.com. Archived from the original on 2015-12-08. Retrieved 2015-11-27.
2. Lars Müller, Lars Müller , «Sleeves of Desire: a Cover Story» (1996). pg.20-27
3. Markus Müller, Prestel Verlag «ECM - A Cultural Archaeology» (2012). [English] [German]
4. Steve Lake and Paul Horizons «Touched: the Music of ECM» Griffiths, eds. Granta Books (2007). Pg. 45-48
5. Windfall Light: The Visual Language of ECM (2010). Edited by Lars Müller, Lars Müller Publishers 2009 [English] [German]; pg. 4-7
6. [Електронний ресурс]:// https://www.allaboutjazz.com/ecm-jazz-by-c-michael-bailey
7. [ Електронний ресурс]: // https://coppice-gate.com/profile/336/manfred-eicher-the-genius-behind-ecm-records
8. [Електронний ресурс]:// https://www.dailyscandinavian.com/the-norwegian-wizard-of-recorded-jazz/
9. [Електронне джерело]// https://downbeat.com/news/detail/ecm-manfred-eicher-search-for-sublime/P3
10. [Електронний ресурс]:// https://ecmreviews.com/category/ecm-releases/
11. [Електроннийресурс]://https://www.google.com.ua/amp/s/www.nytimes.com/2019/11/12/arts/music/jan-erik-kongshaug-dead.amp.html?espv=1
12. [Електронний ресурс]:// https://jazzdesk.wordpress.com/2019/12/02/a-new-reissue-philosophy-by-ecm-mal-waldrons-free-at-last-expanded/
13. [Електронний ресурс]:// https://jazzfuel.com/ecm-records-10-albums/
14. [Електронний ресурс]:// https://jazztimes.com/archives/manu-katche-neighbourhood/
15. [Електронне джерело]// https://www.jazz.com/mag/86/fate.htm

16. [Електронний ресурс]:// https://www.nytimes.com/2006/04/18/arts/ecm-records-sound-sitting-like-a-cloud.html
17. [ Електронний ресурс]:// https://www.sfcv.org/articles/feature/ecm-and-silence-sound
18. [Електронний ресурс]:// https://www.stereophile.com/content/manfred-eicher-magnificent-obsession-page-3
19. [ Електронний ресурс]:// https://www.udiscovermusic.com/stories/ecm-records-beginners-guide/